

Motion till riksdagen 2021/22:3365

av Viktor Wärnick m.fl. (M)

Ett stärkt och självständigt civilsamhälle

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att systematiskt sammanställa och sprida goda exempel på samverkan mellan civilsamhället och offentliga samhällsfunktioner och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt ska lägga fram en proposition på basis av utredningsförslaget i SOU 2019:56 och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uppföljning och granskning av stöd till civilsamhällets organisationer och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om läsfrämjande åtgärder för barn och unga och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödja bibliotekens digitaliseringsarbete och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast ska återkomma till riksdagen med förslag om att tillse att organisationer som inte delar det svenska samhällets grundläggande demokratiska värderingar inte får något offentligt stöd och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta demokrativillkor i förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en skärpning av bidragssystem och tillsyn av studieförbunden och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samla ansvaret för tillsyn och medelstillelning till civilsamhället hos en myndighet och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa stöden till föreningar som enbart vilar på etnisk grund och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Samhället är alltid större än staten. Ett starkt Sverige behöver såväl den offentliga verksamheten som näringslivet och frivilliga gemenskaper – till exempel föreningar, församlingar och inte minst familjer. Civilsamhället är av stor betydelse för sammanhållningen och demokratin. Det bidrar till att goda normer och värderingar utvecklas och överförs mellan generationerna. Civilsamhällets organisationer kan också spela en konkret roll på olika samhällsområden, till exempel i arbetet för att bryta utanförskap och bidra till ett Sverige som håller ihop. På så sätt kan även främlingsfientlighet såsom antisemitism och islamofobi motverkas.

Listan på civilsamhällets insatser kan göras mycket lång. Volontärskap i Sverige är starkt. Vuxna och unga deltar i trygghetsvandringar på helgnätter, hjälper hemlösa och engagerar sig i idrottsföreningar. Pensionärer tar sig tid för ideellt arbete i anslutning till skolor och fritidsverksamheter. Kyrkor, samfund och övriga ideella organisationer erbjuder mat och en säng att sova i.

Detta är krafter som varken kan eller ska styras av politiker och myndigheter. Civilsamhällets organisationer ska bygga på enskilda människors frivilliga engagemang. Politikens uppgift är att bidra till goda förutsättningar för ett självständigt civilsamhälle, inte att begränsa eller detaljstyra. Vi ser också att civilsamhället är under ständig förändring, på samma sätt som samhället i stort omdanas och utvecklas. Vissa former av engagemang blir mer sällsynta, samtidigt som helt nya organisationsformer uppstår. Politiken ska bejaka denna utveckling.

Staten och civilsamhället

Värdet av goda exempel

Det goda samhället skapar vi tillsammans. Moderaterna anser att en del av svaren på de utmaningar som vi ser i dagens samhälle finns i ett fördjupat och förbättrat samarbete mellan skola, sjukvård, socialtjänst, äldreomsorg, kultur och det civila samhället. Här finns stora möjligheter att använda sig av varandras kunskap och engagemang. Det kräver dock tydliga politiska signaler om att detta är ett prioriterat och viktigt arbete. Det är till exempel centralt att analysera de goda exempel som finns gällande ökad samverkan. Här kan staten spela en viktig roll, genom att systematiskt sammanställa och sprida dessa goda exempel.

Utvärdera och fördjupa IOP

Idéburet offentligt partnerskap (IOP) är en partnerskapsrelation mellan den idéburna och den offentliga sektorn. När en offentlig instans och en idéburen organisation ingår ett partnerskap definierar de tillsammans en samhällsutmaning. Moderaterna anser att IOP är en väg mot ett fördjupat samarbete mellan det ideella och det offentliga. IOP i sin nuvarande form har funnits i ett antal år och regeringen bör därför utvärdera detta arbete och komma med förslag till ytterligare fördjupning av samarbetet.

För snart två år sedan kom utredningen ”Idéburen välfärd” (SOU 2019:56). Den utreder och föreslår en tydlig definition av ”idéburen aktör i välfärden” och en sådan skulle hjälpa i det offentliga beslutsfattandet.

IOP är varken upphandling eller bidrag, varken en beställarsituation eller en kundrelation. Det är som namnet antyder just ett partnerskap, i detta fall mellan en offentlig aktör och en idéburen aktör.

Det offentliga står inför stora utmaningar varav många i högre utsträckning skulle kunna lösas i samverkan med civilsamhället och idéburna välfärdsaktörer. Idag gör en otydlig lagstiftning att kommuner och regioner inte vågar använda sig av modellen idéburet offentligt partnerskap (IOP) i den grad som vore önskvärt.

Idéburna aktörer har historiskt och i nutid varit sociala innovatörer. Många av de inslag i välfärden som vi idag tar för givna har skapats av och utvecklats inom civilsamhället, bland de idéburna aktörerna. Dit hör vitt skilda företeelser som t ex ambulanser, BVC (mjölkdroppen), frivården, hospice, Missing People, självhjälpsgrupper (typ AA), sjöräddningen, tjej- och kvinnojourer och Wikipedia. I vissa fall fortsätter verksamheten inom civilsamhället (t ex Sjöräddningen), i andra har det blivit en del av offentlig sektor (BVC).

Vi moderater anser att det behövs en lag om idéburet offentligt partnerskap (IOP) och vi beklagar att regeringen ännu inte lagt fram någon proposition på basis av utredningsförslaget (SOU 2019:56), trots att det är remissbehandlat och klart.

Tydliga kriterier, granskning och uppföljning

Statens stöd till det civila samhället är viktigt och bör fortsätta. För att stödet ska uppfattas som legitimt måste dock systemet vara transparent. Kriterierna för att erhålla stöd ska vara tydliga, och det ska finnas en grundlig granskning och uppföljning av hur stödet används. Skattepengar ska aldrig betalas ut till organisationer som inte delar det svenska samhällets grundläggande demokratiska värderingar. Vi vill säkerställa att offentliga medel inte tilldelas verksamheter som riskerar att främja eller stödja radikaliserings, hedersförtryck eller våldsbejakande extremism. Att stöd helt enkelt slösas bort på projekt som inte genomförs är inte heller acceptabelt. På detta område har tyvärr brister uppdragats. Moderaterna ser mycket allvarigt på detta. På sikt är det förödande för legitimiteten i statens stöd till civilsamhället, men också för den samhälleliga gemenskapen. Lagstiftning, regelverk och arbetssätt bör ses över i den mån det är nödvändigt för att säkerställa att stöd till civilsamhället används på ett ändamålsenligt sätt.

Oberoende finansiering

Att civilsamhället har möjlighet att finansiera sina verksamheter genom andra inkomstkällor än statligt stöd är viktigt för dess självständighet. Det kan till exempel ge en organisation större frihet att avgöra vilka insatser som ska prioriteras, snarare än att prioriteringsordningen beslutas i förhållanden till vilken typ av statligt stöd som finns tillgängligt. En viktig del av civilsamhällets oberoende finansiering härrör från lotteriverksamheten. Riksdagen beslutade sommaren 2018 om en omreglering av spelmarknaden som innebär att lotterier fortsättningsvis kan söka licens för att tillhandahålla spel för allmännyttiga ändamål, och att sådan licens kan ges till en ideell förening eller ett trossamfund. För Moderaterna var det viktigt att den nya spellagstiftningen fortsatt värnade den ideella sektorn och att dess skattebefrielse kunde kvarstå. Samtidigt välkomnar vi att omregleringen också sätter stopp för avarter vad gäller lotteriverksamhet och ger ökat skydd för spelare i riskzonen. Framöver avser vi noggrant följa hur den nya spellagstiftningen påverkar den ideella sektorn.

För såväl samhälle som den enskilde individen är ett starkt civilsamhälle av stor vikt. Civilsamhället är i mångt och mycket det sammanhållande kittet i vårt samhälle, som för människor samman och som i många avseenden bär upp vårt land. Civilsamhället är den grund av frivilliga sammanslutningar som vårt samhälle vilar på och som inte täcks av det offentliga. För oss moderater är samhället alltid större än staten – därför är ett starkt civilsamhälle av yttersta vikt.

Folkbildningen

I regeringens proposition 2013/14:172 "Allas kunskap – allas bildning" anges ett särskilt mål för folkbildningspolitiken: "Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället." Ersättningsystemet till folkbildningen måste ses över och anpassas till dagens verklighet, där en större del av ersättningen bör gå till ungdomar, nyanlända och vidareutbildning.

Den moderna arbetsmarknaden är dynamisk och full av möjligheter men ställer också krav på utveckling och livslångt lärande. Studieförbund och folkhögskolor bedriver utöver den mer traditionella verksamheten med studiecirklar, kurser m även annan verksamhet, på uppdrag av samhället, organisationer mfl som breddar och fördjupar människors kompetens och stärker deras attraktivitet på arbetsmarknaden. Erfarenheter visar att folkbildningens olika aktörer varit framgångsrika i arbetet med att kunna hjälpa människor som inte kommit till sin rätt inom det formella utbildnings-systemet och hjälpt dessa att etablera sig på arbetsmarknaden.

Alliansregeringen lade i mars 2014 fram proposition 2013/14:172 Allas kunskap – allas bildning. Propositionen innehåller en ny målformulering för den statliga folkbildningspolitiken som förtydligar statens ambitioner med politiken och att folkbildningens målgrupp är bredare än målgruppen för vuxenutbildningen. I propositionen presenteras en ny modell för utvärdering av folkbildningen och dess effekter. Med hänsyn till folkbildningens viktiga roll i samhället är det angeläget att regelbundet utvärdera den verksamhet som med stöd av statsbidrag anordnas av folkhögskolor och studieförbund. Detta bör göras med betydligt större systematik.

Alliansregeringen gav Statskontoret i uppdrag att hålla samman utvärderingen med stöd av underlag från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering och Myndigheten för kulturanalys. Delrapporter har kommit 2016 och 2017 samt slutrapport 2018. Statskontoret bedömer att folkhögskolor och studieförbund behöver utveckla flera områden för att verkligen bli en folkbildning i tiden. Folkbildningens gemensamma styrka är bland annat den speciella pedagogiken som låter människor ta del av kunskap på sina egna villkor och i en inkluderande gemenskap. En gemensam utmaning är hur folkbildningen ska nå utanför sina traditionella målgrupper.

Folkbildningen behöver matcha sin verksamhet med utvecklingen i samhället.

Studieförbunden når många olika grupper i samhället, men det handlar ofta om grupper som redan är organiserade i föreningar av olika slag. Det är en utmaning att nå de människor som inte är organiserade. Det kräver att förbunden utvecklar delvis nya sätt att arbeta. Om studieförbunden ska kunna säkerställa att verksamheten håller en god folkbildningskvalitet och att resurserna används till verksamhet som bidrar till stats-

bidragets fyra syften, så behöver studieförbunden arbeta strategiskt med de verktyg som de har för att säkra kvaliteten i verksamheten.

Den nuvarande regeringen har visat en begränsad vilja att fullfölja propositionens intentioner. Ytterligare en utredning bör tillsättas för att analysera statsbidragets utformning för att nå målen för folkbildningens syfte. Uppfyller man inte syftena ska offentligt stöd inte utgå.

De senaste åren har diskussionen om statliga bidrag till såväl trossamfund och andra civilsamhällesorganisationer tagit stor plats. Det finns flera exempel där organisationer har fått kritik och även har fått statsbidrag återkallade.

Studieförbundet Ibn Rushd är det studieförbund som i särklass har väckt mest diskussion i frågan om utbetalande av statligt stöd de senaste åren. Flera utredningar har företagits för att granska studieförbundet, den senaste på initiativ av Folkbildningsrådet. Den har dock kritiserats av bland annat terrorforskaren Magnus Ranstorp. Inte sällan när demokratiska brister uppmärksammas har kosmetiska förändringar i exempelvis stadgar gjorts och företrädare har gjort avbön. Detta åtgärdar dock inte de strukturella problemen som en i grunden tvivelaktig värdegrund vållar.

Det förefaller finnas starka bevis för att staten genom Folkbildningsrådet finansierar ett studieförbund med kopplingar till Muslimska brödraskapet. Detta trots att syftet med statens stöd enligt förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen är att stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin.

Moderaterna ser inga principiella skäl till att studieförbund inte vilar på en religiös grund. Tvärt emot är många organisationer på religiös grund en viktig del av vårt civilsamhälle. Däremot kan och bör inte staten finansiera organisationer som utmanar den västerländska liberala demokratin. Därför borde riksdagen uppmana regeringen att skärpa demokrativillkoren i förordningen om statsbidrag till folkbildningen så att bidrag inte kan delas ut till demokratiskt tveksamma studieförbund.

Så väl bidragssystem som tillsyn av studieförbunden borde utvärderas. Idag har Folkbildningsrådet ett myndighetsliknande uppdrag trots att det är en ideell förening bestående av de medlemmar som den delar ut bidrag till. Detta kan föranleda bristande tillsyn och felaktiga bidragsutbetalningar. Även Statskontoret pekar på behovet av bättre styrning i deras rapport från 2018. Flertalet gånger har det framkommit att många studieförbund har blivit utsatta för bidragsfusk där samma deltagare förekommit i studiecirklar i flera studieförbund samtidigt. TV4 kunde hösten 2020 rapportera att åtta av de tio studieförbunden som var verksamma i Järva blivit utsatta för bedräglig verksamhet.

Därför bör en skärpning av såväl bidragsstöd som tillsyn komma till, och istället för Folkbildningsrådet borde detta samlas under ett gemensamt paraply med övriga civilsamhället och hanteras av en myndighet. På så sätt skulle staten troligtvis kunna få en bättre insyn och kontroll på såväl regelfosterlevnad som användning av bidragen.

Bidrag till etniska föreningar

Bidrag till organisationer bildade på etnisk grund regleras i en särskild förordning, förordning (2008:63) om statsbidrag till organisationer bildade på etnisk grund. Den anger bland annat som villkor för stödet att medlemmarna till övervägande del ska ha utländsk bakgrund, att medlemsantalet ska uppgå till minst 1 000 betalande personer och att organisationen ska ha en demokratisk uppbyggnad. Syftet med bidragen är ”att stärka organisationernas egna initiativ och verksamheter som rör kultur, språk, identitet och delaktighet i samhället”. Bidragen betalas ut av Myndigheten för ungdoms- och

civilsamhällesfrågor (MUCF). År 2019 uppgick dessa bidrag till 18,9 miljoner kronor och de fördelades på ett fyrtiotal organisationer. Givetvis ska det stå personer med liknande etnisk bakgrund fritt att med egna medel bilda sina egna föreningar. Att staten stöttar sådana organisationer är dock en annan sak. De statliga bidragen bör inriktas på verksamheter som tydligt främjar integration, snarare än att samla människor enbart på grundval av att de delar en viss etnicitet. Därför bör bidragen till organisationer bildade på enbart etnisk grund avskaffas.

Biblioteken och digitalisering i närtid

Folkbiblioteken – en viktig del av demokratin

Bibliotekslagen (2013:801) gäller för all biblioteksverksamhet som är finansierad av offentliga medel. Lagen anger ramarna för verksamheten och betonar betydelsen för demokratins utveckling i samhället, kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken ska främja litteraturens ställning, intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt.

Biblioteken spelar en viktig roll i det demokratiska samhällets utveckling genom att erbjuda bildning för alla. Biblioteken ska vara tillgängliga; det kan till exempel handla om att verksamheten anpassas för att möta den enskildes behov, förutsättningar och att nå nya grupper. På biblioteken finns plats för samtal, föreläsningar och diskussion – men framför allt skapar biblioteken rum för tystnad och eftertanke.

Antalet fysiska besök på folkbiblioteken har varit relativt konstant sedan 2003 medan den fysiska bokutlåningen tydligt minskat, enligt statistik 2018 från Kungliga biblioteket. På de offentligt finansierade biblioteken som helhet ökar antalet nedladdningar av e-medier, medan såväl fysiska lån som fysiska besök minskar, enligt den nationella biblioteksstatistiken för 2018.

Den digitala utvecklingen innebär alltså både utmaningar och möjligheter för biblioteken, och kanske särskilt för de kommunala biblioteken. Till exempel skapar tekniken nya vägar till lärande och interaktion. Det finns möjlighet att nå människor dygnet runt, överallt. Samtidigt har det blivit svårare att locka besökare till de faktiska biblioteken och den verksamhet som finns där.

Kostnaden för den digitala utlåningen ökar ständigt, och många kommuner har därför tvingats begränsa möjligheten till digital utlåning. Moderaterna värnar de kommunala bibliotekens arbete med digitalisering, bland annat som ett viktigt redskap att nå nya grupper.

Läsning är grunden för ett barns språkliga och intellektuella utveckling. Därför behöver det läsfrämjande arbetet stärkas. Barnbibliotekariens kompetens stärker de mindre barnens språkinläring på olika pedagogiska sätt.

En god läsförmåga är nyckeln till en framgångsrik skolgång och förståelse för andra skolämnena. Det skapar möjligheter för resten av livet. Språkinläring handlar även om alla barns och ungas rätt till kunskap, och läsning har ett egenvärde. Genom litteraturen får barn möjlighet att upptäcka och utforska andra världar än sin egen. Läsning kan väcka nyfikenhet och bjuda in till reflektion om såväl den egna identiteten som andras.

Givet samhällets utveckling och den digitalisering som sker i snabb takt kan man också ifrågasätta kravet på kommunerna att tillhandahålla fysiska bibliotek. Samtidigt vet vi att det inte minst för barn och unga är viktigt med läsning och bildning från tidig

ålder för att lyckas bra i skolan. Därför borde det utredas hur bibliotekslagen kan bli mer flexibel samtidigt som läsfrämjande för barn och unga bejakas.

Moderaterna prioriterar satsningar på bibliotekens arbete att nå barn som kanske inte har böcker hemma eller kommer från utsatta miljöer. Ett sätt att göra detta är att stärka samarbetet mellan de kommunala biblioteken och skolorna. I tider av desinformation och ”fake news” behövs kunskap om källtillit. Bibliotekens roll och medie- och informationsteknik har aldrig varit viktigare än idag.

Under senare år har det också uppmärksammats att det på vissa bibliotek funnits en problematik med t.ex. stölder, skadegörelser, hot och trakasserier. Moderaterna har därför föreslagit att det ska införas en möjlighet att besluta om tillträdesförbud för personer som begått brott eller stört ordningen på ett bibliotek.

Skolbiblioteken

En skolbiblioteksverksamhet är inte främst en samling böcker, utan en del i en pedagogisk verksamhet med bibliotekarien som nyckelperson. För att bidra till elevernas måluppfyllelse krävs ökad tillgång till utbildade skolbibliotekarier och bättre samverkan med ledning och lärare. Rektorers kunskaper i hur skolbiblioteksfunktionen kan integreras med den pedagogiska verksamheten behöver stärkas.

Det finns inget som hindrar att folkbibliotek kombineras med skolbibliotek. Men det är väsentligt att de olika kompetenserna och uppdragen för folkbibliotek respektive skolbibliotek tydliggörs och upprätthålls.

Allas rätt till bibliotekens resurser på lika villkor är en demokratifråga och gäller alla bibliotek.

För att uppnå målen i Agenda 2030 kommer tillgång till trovärdig information, tillsammans med förmågan att ta till sig och hantera information samt olika digitala uttrycksmedel, att vara väsentliga. Biblioteken kan särskilt bidra till att uppfylla ett antal av målen i Agenda 2030.

Viktor Wärnick (M)

Annicka Engblom (M)

John Weinerhall (M)

Ulrika Jörgensen (M)

Ann-Britt Åsebol (M)

Magnus Stuart (M)

Marie-Louise Hänel Sandström (M)